

Συνέντευξη από την Άρτεμη Καλαμογιώργου για το www.peopleofgreece.gr.

- Η μουσική έπαιξε πάντα σημαντικό ρόλο στη ζωή σας;

Μεγάλωσα σε ένα περιβάλλον από το οποίο η μουσική δεν έλειπε γιατί οι γονείς μου ήταν και είναι φιλόμουσοι. Το ραδιόφωνο έπαιξε ολημερίς. Μεγαλώνοντας, μου έμαθε ο πατέρας μου να χρησιμοποιώ το πικάπ και το μαγνητόφωνο που είχε φέρει από ταξίδια του στο εξωτερικό κι έτσι απέκτησα πρόσβαση στην πλούσια δισκοθήκη του. Τότε πρωτάκουσα τον Parsifal του Wagner, τους Platters, τον Nat King Cole κι ένα σωρό άλλους θρύλους από ποικίλα είδη μουσικής. Στο χωριό μας στην Άνδρο έπαιξε, επίσης, ακατάπαυστα το ραδιόφωνο. Εκεί μεγάλωσα ακούγοντας νησιώτικα, λαϊκά και ρεμπέτικα από τους αντίστοιχους, δικούς μας, θρύλους: τον Καζαντζίδη, τη Μπέλλου, τον Αγγελόπουλο, την Πάνου... Όταν οι γονείς μου μετανάστευσαν στην Αμερική, με ανέλαβαν οι γονείς του πατέρα μου στην Αθήνα. Με τον παππού μου τον συνονόματο, λοιπόν, περνούσαμε ώρες ατελείωτες ακούγοντας μουσική. Ο ίδιος είχε μεγάλη αγάπη για τα ισπανόφωνα τραγούδια. Μόνος του έμαθε να παίζει φουσαρμόνικα και να μιλά ισπανικά. Με εκείνον πρωτάκουσα Atahualpa Yupanqui, Julio Iglesias, Paco de Lucía, Yma Sumac... Η μουσική ήταν το παιχνίδι, η απασχόληση και η παρέα μας. Όταν ήρθα στην Αμερική ήμουν πέντε χρονών και εδώ πήρα τα πρώτα μου μαθήματα πιάνου. Τα χρόνια εκείνα ακούσαμε ζωντανά με τους γονείς μου την Ella Fitzgerald, τη Natalie Cole, τον Γιάννη και άλλους. Αργότερα, με την επιστροφή μας στην Αθήνα, ήρθαν οι επίσημες μουσικές σπουδές και η απόφασή μου να ασχοληθώ με τη μουσική *σοβαρά*, αν και ακόμη εξακολουθεί να είναι παιχνίδι για μένα. Μία φορά επιχειρήσα να απομακρυνθώ από αυτήν, δοκιμάζοντας κάτι τελείως διαφορετικό. Ήμουν 22 χρονών στο Σαν Φρανσίσκο και η αποστασιοποίηση διήρκεσε περίπου τρεις εβδομάδες. Μέχρι σήμερα, η μουσική είναι μέρος της καθημερινότητάς μου.

- Πότε ήταν η πρώτη σας επαφή μαζί της;

Απ' ό,τι μου έχουν πει οι γονείς μου, η επαφή μαζί της ήταν πριν γεννηθώ. Όταν ήταν έγκυος η μητέρα μου, άκουγε για ώρες μουσική με τον πατέρα μου στο σαλόνι μας. Όταν γεννήθηκα, μου κρέμασαν στην κούνια ένα μικρό τρανζίστορ που έπαιξε τρίτο πρόγραμμα. Με έχω βρει στα οικογενειακά άλμπουμ, περίπου ενός-δύο ετών θα είμαι, να ακούω μουσική με ακουστικά στο σπίτι μας.

- Ένας μουσικός μπορεί να κάνει καριέρα στην Ελλάδα;

Εξαρτάται τι εννοούμε λέγοντας καριέρα, αλλά και σε ποιον τομέα αναφερόμαστε. Καριέρα μπορεί να σημαίνει βιοπορισμός, φήμη, προσωπική εξέλιξη, αριθμός εμφανίσεων σε αίθουσες συναυλιών ανά τον κόσμο (ή την Ελλάδα), ποσοστό δημοσιότητας, αριθμός επιτυχημένων μαθητών ενός δασκάλου κ.ο.κ. Καθένας μας το ερμηνεύει διαφορετικά. Η κοινή απάντηση και αυτή που όλοι μας πάντοτε ακούμε είναι *όχι*, όμως δεν είναι τόσο απλό να δοθεί αυτή η απόλυτη και απογοητευτική απάντηση.

Η καριέρα είναι μείγμα διαφόρων στοιχείων, συμπεριλαμβανομένης και της τύχης. Η ανθρωπότητα, ιδίως σήμερα, έχει ανάγκη από μουσικό πολιτισμό, όχι από καριερίστες. Ο διεθνώς καταξιωμένος και η παγκοσμίου φήμης ανήκουν πλέον σε άλλη εποχή. Ούτως ή άλλως, αυτοί που ανήκουν σε αυτές τις κατηγορίες δεν το αναφέρουν πουθενά, ακριβώς επειδή είναι και το γνωρίζει ο κόσμος. Η πραγματική καριέρα έρχεται από μόνη της όταν συντρέχουν οι συνθήκες και πληρούνται οι προϋποθέσεις.

Θεμέλιος λίθος των προϋποθέσεων αυτών είναι η εκπαίδευση για την οποία ευθύνη φέρει κατά κύριο λόγο ο παιδαγωγός.

Λόγω του επαγγέλματός μου, θα σας μιλήσω για τον εκπαιδευτικό χώρο του λυρικού τραγουδιού στην Ελλάδα. Η πιο συχνή ερώτηση που ακούω είναι, «Μόλις πήρα δίπλωμα και θέλω να πάω στο εξωτερικό. Πού να πάω;» Οι νέοι τραγουδιστές γνωρίζουν ότι οι ωδειακές σπουδές είναι περιορισμένες. Μην έχοντας μια εναλλακτική, το επόμενο βήμα θεωρείται πάντα το εξωτερικό. Με το δίκιο τους φυσικά, μιας και δεν τους δόθηκε η δυνατότητα να βρεθούν σε τάξη με θέμα την ανάλυση τραγουδιών, με θέμα το ρεπερτόριο και την ερμηνεία, με θέμα τη λυρική προφορά, με θέμα την ιστορία του τραγουδιού και της όπερας, με θέμα τη μελέτη ενός recitativo, με θέμα την παιδαγωγική κ.α. Δεν είχαν την ευκαιρία να δουλέψουν με σκηνοθέτες, χορογράφους, μαέστρους και vocal coaches, αλλά ούτε και να έρθουν σε επαφή με καλοκαιρινά προγράμματα νέων, μάνατζερ και επιχειρηματίες του χώρου. Αυτά είναι βασικά μαθήματα και εμπειρίες που πρέπει να αποκτά κανείς όταν είναι μαθητής. Δεν είναι τυχαίο που οι τραγουδιστές, παγκοσμίως, αναφέρονται τόσο συχνά στις περίφημες κακές συνήθειες. Για τους δε πιανίστες που ενδιαφέρονται για τη συνοδεία και μουσική εκγύμναση τραγουδιστών, τους λεγόμενους vocal coaches, δεν προσφέρονται καν αναγνωρισμένες σπουδές στην Ελλάδα. Ο βασικός λόγος που ξεκινήσαμε από το 2017 με τη σύζυγό μου, Αντιγόνη Γαϊτανά, το εργαστήρι [Colla Voce για λυρικούς τραγουδιστές και πιανίστες](#), ήταν ακριβώς για να δώσουμε την ευκαιρία να εκτεθούν οι συμμετέχοντες σε τρόπους σκέψης και μελέτης, σε βιβλιογραφία, σε ρεπερτόριο και σε συνεργασίες με πιανίστες που ενδιαφέρονται για το συγκεκριμένο αντικείμενο. Παρότι είναι φυσικά αδύνατο να καλυφθεί το κενό αυτό μέσα σε τέσσερα τριήμερα κατά τη διάρκεια ενός ακαδημαϊκού έτους και μίας εβδομάδας το καλοκαίρι, βλέπουμε πόσο γρήγορα ρουφούν οι συμμετέχοντες την κάθε πληροφορία και πόσο άμεσα είναι διατεθειμένοι να δοκιμάσουν, να συζητήσουν και να πειραματιστούν. Το υλικό, λοιπόν, υπάρχει αλλά χρειάζεται φροντίδα και στοχευμένη καθοδήγηση. Η Ελλάδα, εξάλλου, πάντα έβγαζε ξεχωριστές, μοναδικές και ιδιαίτερες φωνές που σπάνια μπόρεσαν να συγκριθούν με αντίστοιχες Αμερικανικές.

Όπως βλέπετε, αποφεύγω τόση ώρα να σας μιλήσω για την καριέρα γιατί ό,τι και να πω θα είναι ουτοπικό και αναληθές. Όλα ξεκινούν από τον παιδαγωγό, όποια κι αν είναι η ειδικότητά του. Ο παιδαγωγός, κατά κύριο λόγο, πλάθει αυτό που ονομάζουμε εκπαίδευση. Ο παιδαγωγός είναι υπεύθυνος για τη διατήρηση και εξάπλωση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο άνθρωπος αυτός είναι ικανός να φυσήξει τη σπίθα που έχει ο νέος μέσα του και να ανάψει φωτιά! Ο πραγματικός παιδαγωγός δεν μπορεί παρά να προσφέρει ανιδιοτελώς τη γνώση του και τις εμπειρίες του με σκοπό ο μαθητής να τις εξελίξει πριν τις προσφέρει, μαζί με τις δικές του, στον επόμενο. Μου είναι αδιανόητο πως κάποιος που παίρνει δίπλωμα από ωδείο μπορεί αμέσως να διδάξει. Αναρωτιέμαι, τι θα διδάξει; Με τι εμπειρίες; Με τι επαγγελματικές προδιαγραφές; Πώς γνωρίζει ότι αυτά που έμαθε είναι σωστά και ότι θα λειτουργήσουν θετικά για τον όποιο μαθητή του; Ο νέος αυτός διπλωματούχος, ουσιαστικά, θα αναπαράγει αυτά που ο ίδιος έμαθε. Ένας γιατρός, ένας ζαχαροπλάστης, ένας αρχιτέκτονας, ένας τεχνίτης ολοκληρώνει τις σπουδές του και βγαίνει στην αγορά για να εξασκήσει αυτά που έμαθε, να μάθει περισσότερα πλάι σε άλλους επαγγελματίες, να συνεργαστεί και να γίνει καλύτερος, αλλά και να απορρίψει. Εμείς παίρνουμε δίπλωμα και ξεκινάμε να διδάσκουμε. Είναι ένας φαύλος κύκλος που χρειάζεται ριζικές αλλαγές για να σπάσει. Γι' αυτό λέω συχνά πως στην Ελλάδα υπάρχει μια ανακύκλωση στο εκπαιδευτικό σύστημα, αντί για ανανέωση.

Μου στέλνουν ηχογραφήσεις από διπλώματα τραγουδιού και ρεπερτόριο που μελετούν μαθητές σε διάφορα ωδεία για να τους πω τη γνώμη μου. Ως επί το πλείστον, ακούω τα ίδια τραγούδια: 10 του Schubert, 4-5 του Brahms, 3-4 του Wolf και 3-4 του Schumann. Γιατί; Γιατί αυτά μαθαίνουν από τους δασκάλους τους, οι οποίοι αυτά θα έμαθαν από τους δικούς τους. Πώς θα διδάξει μετά το δίπλωμά

του ο τραγουδιστής αυτός κάποιο από τα υπόλοιπα 600 τραγούδια του Schubert; Πώς θα διδάξει τραγούδια της υπόλοιπης γερμανικής φιλολογίας: Franz, Pfitzner, Lang, Loewe, Korngold, Marx και Reger, για να αναφέρω μερικούς; Γιατί δεν διδάσκονται το βρετανικό και αμερικανικό αντίστοιχο ρεπερτόριο; Πού είναι η δική μας λόγια μουσική δημιουργία; Μόλις που την αγγίζουμε στο μάθημα της Ιστορίας της Μουσικής. Θα μου πείτε ότι υπάρχουν και εξαιρέσεις. Ασφαλώς και υπάρχουν! Θεωρώ όμως πως δεν πρέπει να είναι εξαίρεση η διδασκαλία τραγουδιών του Σαμάρα και του Καρρέρ, της Cl. Schumann, του Quilter και της Chaminade.

Η ερώτηση, λοιπόν, δεν είναι αν μπορεί να κάνει κανείς καριέρα στην Ελλάδα, αλλά αν του προσφέρονται οι δυνατότητες να εξελίξει την τέχνη του σε βάθος και με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι «ανταγωνιστικός» με τους συναδέλφους του εκτός συνόρων.

- Ποιος είναι ο πιο σημαντικός σταθμός στη ζωή σας;

Μακάρι να μπορούσα να αναφέρω έναν. Η οικογένειά μου και η επαφή μου με τη μουσική από μικρή ηλικία; Η Αθήνα, η Άνδρος και η Αμερική που μεγάλωσα; Οι Βολιώτες Γιώργος και Πία Χατζηνίκου, που με επηρέασαν όσο κανένας άλλος; Οι καθηγητές μου στην Ελλάδα και την Αμερική; Η σύζυγός μου; Ο Νίκος Αδρασκέλας και οι περιοδείες που κάναμε ως *Duo Vivo*; Οι άνθρωποι που γνώρισα στα ταξίδια μου στην Ευρώπη και έβαλαν ένα λιθαράκι για να βρίσκομαι εδώ που είμαι και να κάνω αυτό που κάνω; Δεν ξέρω τι να σας πω... Νιώθω ευγνώμων για κάθε στιγμή της ζωής μου και ευλογημένος κάθε μέρα που ξυπνώ και μπορώ να κάνω αυτό που αγαπώ.

- Σε ποιον θα θέλατε να πείτε ένα ευχαριστώ;

Κι εδώ δύσκολα μπορώ να αναφέρω ένα άτομο. Πρωτίστως, στους γονείς μου για την εμπιστοσύνη και υποστήριξη που μου έδειξαν από την αρχή της μουσικής μου πορείας και στον παππού μου που μου μετέδωσε την αγάπη του για τη μουσική. Επίσης, στη Χριστίνα Τερτίπη που μου άνοιξε το ωδείο της στην Αθήνα και μελετούσα καθημερινά για ώρες, στη σύζυγό μου που με έκανε και συνεχίζει να με κάνει καλύτερο άνθρωπο και τέλος, στον δάσκαλο και μέντορά μου, Γιώργο Χατζηνίκο, με τον οποίο έζησα πολύ και πολλά.

- Ποιοι είναι οι επόμενοι στόχοι σας;

Τα βραχυπρόθεσμα σχέδια περιλαμβάνουν τα δύο τελευταία τριήμερα του εργαστηρίου [Colla Voce](#) για φέτος, τον Μάιο και Ιούνιο στην Αθήνα, με θέμα το ελληνικό λόγιο τραγούδι. Την πρώτη εβδομάδα του Ιουλίου θα βρίσκομαι στο [3^ο Φεστιβάλ Σύγχρονης Ελληνικής Μουσικής](#) στη Χίο, όπου θα δώσω μια διάλεξη για τον Διαφωτισμό στη Γερμανία και με τη σοπράνο Θάλεια Μουτοπούλου θα παρουσιάσουμε τραγούδια του Schubert σε ποίηση Mayrhofer εμπνευσμένα από το Αρχαίο Ελληνικό Δράμα και τη μυθολογία μας. Στο ίδιο φεστιβάλ θα παρουσιάσουμε με τη μετζοσοπράνο Μαργαρίτα Συγγενιώτου έργα Ελλήνων συνθετών εμπνευσμένα από την Αρχαία Ελλάδα. Τη δεύτερη εβδομάδα του Ιουλίου θα βρίσκομαι στο Ηράκλειο Κρήτης για μία εβδομάδα με το εργαστήρι *Colla Voce*, όπου θα δουλέψουμε με πιανίστες και τραγουδιστές σε recitativi του Mozart, καθώς και σε γερμανικό και ελληνικό ρεπερτόριο. Ένας πιο μακρινός στόχος είναι η ολοκλήρωση της διατριβής μου στο *Πανεπιστήμιο της Μινεσότα* με θέμα το ελληνικό λόγιο τραγούδι.

- Τι σας λείπει από την Ελλάδα;

Η οικογένεια και οι φίλοι. Η γειτονιά. Τα σοκάκια της Αθήνας και τα παλαιοβιβλιοπωλεία στα Εξάρχεια και το Θησείο. Η αίσθηση παγκόσμιας κληρονομιάς βλέποντας τον Παρθενώνα από την Πατησίων. Η καλοκαιρινή μυρωδιά της αρμύρας του Αιγαίου και του φασκόμηλου μόλις βγεις στην Άνδρο. Η ξεγνοιασιά πίνοντας ρακί στην αυλή του σπιτιού ακούγοντας μονάχα το αεράκι και τα κελαηδίσματα των πουλιών. Αξίες ανεκτίμητες και βαθιά ριζωμένες.

- Έχετε σκοπό να επιστρέψετε κάποια στιγμή;

Εάν οι συνθήκες ήταν διαφορετικές, θα το σκεφτόμουν. Για την ώρα όμως, όχι. Νιώθουμε ευτυχείς με την Αντιγόνη που μπορούμε και επισκεπτόμαστε την Ελλάδα δύο φορές το χρόνο και μάλιστα για αρκετό καιρό το καλοκαίρι λόγω των δραστηριοτήτων μας. Ως γνωστόν, οι Ανδριώτες έχουν μεγάλη ιστορία με τη θάλασσα και την Αμερική. Έτσι βρέθηκα κι εγώ εδώ. Προέρχομαι από οικογένεια μεταναστών. Όλοι σχεδόν οι άνδρες από τον προπάππο μου και έπειτα έχουν κάνει Αμερική, όπως λέμε στο νησί. Παρά τις ευκαιρίες, την πρόοδο και την εξέλιξη, τα βιώματα, τις προσλαμβάνουσες και τα χίλια καλά μιας παγκόσμιας πρωτεύουσας όπως η Νέα Υόρκη, δεν σας κρύβω πως όταν κοιτάζω έξω από το παράθυρο βλέπω το γαλάζιο του Ανδριώτικου ουρανού να ενώνεται με το γαλάζιο του Αιγαίου. Σχεδόν κάθε βράδυ βλέπω την οικογένειά μου και την Άνδρο στον ύπνο μου.

- Έχετε κάποιο μότο στη ζωή σας;

Δεν θα έλεγα πως έχω κάποιο μότο. Πίστη έχω. Πιστεύω στην αλήθεια, στην αγάπη, στην καλοσύνη, στην προσφορά, στον άνθρωπο, στη μουσική. Πιστεύω στη ζωή.